

NORRLANDS GILLE I GÖTEBORG

De första tjugofem åren

1922—1947

När denna minnesskrift nu överlämnas till våra medlemmar, sker detta för att dels lämna en inblick i Gillets tillkomst och utveckling under åren fram till 1947, dels för att våra efterkommande genom detta källmaterial skola få en kortfattad redogörelse och kunna skapa sig ett begrepp om föreningslivet under de första tjugofem åren.

Till alla dem, som under denna tid nedlagt ett träget uppförande arbete till Gillets bästa, ävenså till de medlemmar, som med ekonomiska bidrag gjort det möjligt att förverkliga tryckningen av denna minnesskrift, ber jag å styrelsens vägnar få framföra ett uppriktigt tack.

Göteborg i september 1947.

E. Rydberg

GILLETS NUVARANDE STYRELSE

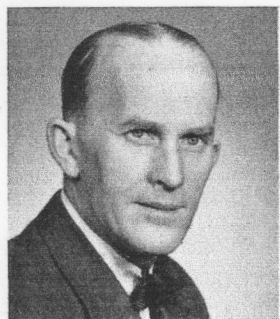
Ingeniör
A. BACKLIN
Ledamot av styrelsen sedan 1937
Vice ordförande sedan 1945

Direktör
ERNST RYSTEDT
Ledamot av styrelsen sedan 1929
Ordförande sedan 1942

Direktör
D. ARVIDSSON
Ledamot av styrelsen sedan 1942
Sekreterare sedan 1943

Advokat
NILS KNAPP
Ledamot av styrelsen sedan 1944
Skattemästare sedan 1944

Assuransdirektör
SVEN WIGART
Ledamot av styrelsen sedan 1940
Gillevärd sedan 1943

Direktör
SVEN LARSON
Ledamot av styrelsen sedan 1935

Fru
KERSTIN LUNDEGÅRD
Ledamot av styrelsen sedan 1942

Civilingeniör
GUNNAR FÄLLMAN
Ledamot av styrelsen sedan 1945

STYRELSESUPPLEANTER

Doktorinnan
INGEBORG LUNDBERG

Fru
INGER LARSON

Civilingeniör
HENNING JACOBSSON

Banktj.-man
HANS REICH

En återblick

Norrlands Gille i Göteborg bildades på hotell Palace den 3 februari 1922 då 6 damer och 26 herrar antecknade sig som medlemmar.

Redan tidigare hade ett fåtal norrlänningar sökt kontakt med varandra närmast för att fördriva någon kväll kring virabordet. Dessa herrar ville nu göra gällande, att det redan existerade ett norrländskt gille. Sammanträdet kunde emellertid icke godtaga denna synpunkt, då någon fast sammanslutning icke kunde påvisas. Detta framgick därav, att det saknades stadgar eller riktlinjer i övrigt, som tydde på ett organiserat föreningsliv. Sedan detta klarlagts, beslöt landsmännen ifråga att lojalt sluta upp vid de övrigas sida och fastställa tidpunkten för Gillets stiftande till ovannämnda dato.

När man ser tillbaka till denna tid, kan man fråga sig, vad som gav upphov till denna vår förening. Man kan svara, att anledningen var den, att några i Göteborg bosatta landsmän, som kände varandra, önskade komma tillsammans, därför att de som norrlänningar voro besjälade av en viss samhörighetskänsla och dessutom önskade, att även andra i staden med omnejd bosatta landsmän skulle ansluta sig till dem. Detta svar är naturligtvis alldeles riktigt, och jag tror också, att orsaken till denna känsla av samhörighet är högt utvecklad hos norrlänningen i allmänhet, trots att lokalpatriotismen omspanner så väldiga delar av vårt land. Aldrig hör man folk berömma sig av att vara svea- eller götalänningar. Detta tyder på, att fosterlandskärleken, som ytterst bottnar i hembygdskärlek, i hög grad behärskar oss norrlänningar.

I Göteborg ha gillen av skilda slag bildats genom åren, bland vilka landskapsgillena torde vara de mera bemärkta. Bland dessa är Norrlands Gille med hänsyn till sin rekrytering det mest främlingsbetonade, samtidigt som det representerar icke mindre än åtta landskap med en areal, som är större än halva Sverige. Att norrlänningar i förskingringen även med hänsyn härtill grundade Gillet är påtagligt och berättigat.

Enligt stadgarna är Gillets ändamål att ge norrlänningar tillfälle till samvaro under gedigna former, att söka underhålla känslan för såväl den egentliga hembygden som det stora gemensamma Norrland och dess andliga och materiella kultur, samt att så långt Gillets resurser medgiva verka för hembygden.

Ödet har länkat det så, att vi i förskingringens tecken kommit att hamna i denna, jag vågar säga, i många avseenden landets bästa och vackraste stad. I Göteborg trivs vi, och här ha vi funnit oss tillrätta i vår dagliga gärning.

Professor Johan Vising.

Men låt oss vara uppriktiga. Den bygd, som sett oss födas, skogarnas, forsarnas, midnattssolens och norrskenets land, vårt Norrland, älska vi som inget annat.

Innerst inne behärskade av denna hembygdskänsla voro vi, som för ett kvart sekel sedan gävo upphov till vårt Gille. Många av dessa landsmän ha nu gått ur tiden. Konsul Paul Burchardt, trävaruhandl. Ivar Wikström, jägmästare Gustaf Svensson och kontorschef Rob. Wallmark finnas icke mer, men dessa män skola vi alltid bevara i tacksamt minne, och deras gärning är för alltid inskriven i våra hävder.

Givetvis har ändamålet med Gillets verksamhet närmast varit att under trivsamma former anordna samkväm för i Göteborg med omnejd bosatta landsmän. De första åren präglades i detta avseende av en allvarlig strävan att åtminstone under det ordinarie årsmötet bjuda på kulturellt betonade föredrag, mången gång framförda av betalda föredragshållare.

Det ligger i sakens natur, att dessa föredrag, även om de lågo på ett högt plan, många gånger drogo ut på den knappa tiden på bekostnad av lättare underhållning. Tidsandan har också gjort sig gällande inom vårt Gille. Detta har i hög grad föryngrats genom ett stort tillskott av ungdomar, som värdesätta dansnöjet framför mycket annat. Undantagslöst avslutas numera de

allmänna sammankomsterna med framför allt modern dans, men också dans av äldre årgång, isynnerhet bambo, för vilken dansform vi norrlänningar synas ha ett traditionellt påbrå. Att en del herrar föredraga kortspel framför dans är likväl påtagligt. Vid de fåtaliga spelborden regerar numera allhärskaren Bridge och den gamla norrlandsviran synes alltmer gå sin »grand misère» tillmötes.

Härmed vare icke sagt, att underhållning av mera kulturellt slag satts på avskrivning. I den mån tiden tillåtit, ha programmen utfyllts med kortare föredrag, visning av film med motiv närmast från Norrland, sång och musik. Ävenså har frågesportflugan surrat omkring bärande norrländska frågetecken på sina vingar.

Vi vore väl dåliga »hyperboreer» om icke surströmming så att säga inginge i vår ritual. Under de första åren var lokalfrågan av känd anledning icke löst, när det gällde surströmming. Endast i det gamla Henriksbergs tornrum kunde delikatessen avnjutas. Övriga värdshus visade endast »sura miner», då strömmingen fördes på tal. Efter några år fick Gillet »den stora förmånen» begå »strömmingsblotet» på Palace Hôtel. Den doftande varan fick dock icke serveras inomhus utan på balkongen åt Brunnsparken. Damera i sina tunna kläder fingo emellertid icke endast glada minnen från festen, utan drabbades i många fall av förkylning i den råa höstluften.

Ibland kunde det arta sig till små folksamlingar i parken, men polismakten behövde knappast inskrida för att få de nyfikna att cirkulera — detta skötte »den ljuvliga doften» om. Icke att förglömma är, att dessa händelser lämnade tidningarna i staden stoff till skämtsamma notiser om norrlänningarnas vilda seder. Med den reklam strömmingen skapat sig själv, äro restauranterna nu för tiden mindre rädda för densamma. Under de senaste åren har gillevärden endast haft att välja bland Palace, Lorensberg, Henriksberg och S:t Eriks källare.

Herrarnas »damfria», eller herredag, som den officiellt heter, har god tradition. Lorensberg, som lärt sig behärska anrättningen av den obligatoriska måltiden, bestående av renben och renlever, står i allmänhet den dagen för rusthållet. Dans förekommer givetvis icke, utan tiden avverkas med glada bordssamtal och kortspel. Gillets nuvarande »trubadur», ingenjör Sander, som med sång till luta blivit en Gillets värdefulle glädjespridare, brukar speciellt denna dag roa bröderna med sina strålande visor.

Glädjande nog har Gillet varit i tillfälle att i någon mån förverkliga i stadgarna uttalad önskan att verka för hembygden.

Våra damer ha i detta avseende givit exempel på lysande offervilja i förening med ett osjälviskt arbete. Hundratals fattiga små ödemarksbarn ha under årens lopp genom damernas syklubb erhållit det allra nödvändigaste

i beklädnadsväg. För detta ändamål överlämnar Gillet varje år till damerna en penningssumma för materialinköp.

Norrbottens läns arbetsstugor råkade under krigsåren i ett prekärt ekonomiskt läge, som gjorde att stiftelsen endast med största svårighet kunde upprätthålla verksamheten i stugorna. Gillets styrelse, som gjordes uppmärksam på dessa förhållanden, igångsatte då en insamling, som tack vare medlemmarnas offervilja inbragte 4.350 kr. Till julen 1944 kunde detta belopp överlämnas till stiftelsen. Genom annonser i härvarande tidningar rikta- des även en vädjan till allmänheten att behjärta situationen i arbetsstugorna. Detta upprop resulterade uti att många bidrag översändes direkt till stiftelsen.

För att lindra påtaglig nöd har Gillet också vid några tillfällen vidtagit hjälpåtgärder.

Alla minnas vi den fruktansvärda tragedi, som utspelades på Ormsjöns vatten i Dorotea lappmarkssocken i maj 1936, då fjorton flottningsarbetare omkommo. Vid detta tillfälle insamlades ett penningbelopp, som översändes till de efterlevande.

Flera av våra medlemmar ha även sökt stödja Luleå stifts Diakonistiftelse genom tecknandet av medlemskap.

Av denna lilla krönika framgår, att Gillet med de resurser, som stått till buds, sökt förverkliga de vackra mål, som de gamla ännu oförändrade stad- garna uttökat.

Många äro de medlemmar, som i styrelse, såsom revisorer eller på annat sätt med glatt mod gått till sina uppgifter att göra sitt bästa för Gillet. En särställning intager i detta avseende vår vördade f.d. ordförande, professor emeritus Johan Vising, som i en ålder av 87 år avgick med döden den 20 september 1942, sedan han i nära två decennier beklätt ordförandeposten.

Vårt Gille har, vilket var stiftarnas önskan, blivit en sammanhållande länk mellan här bosatta norrlänningar och hembygden och en sammanslut- ning, som visat sig kunna samla medlemmar från hela det geografiska Norrland.

Då vårt kära, numer relativt gamla Gille går en ny era till mötes, är det min varma önskan, att det sällsynt goda kamratskap, som hittills präglat föreningslivet, även måtte bestå för år, som komma, till båtad för Norr- lands Gilles i Göteborg lyckliga fortlevnad.

Ernst Rystedt

En titt i protokollen

av sekreteraren i Gillet, David Arvidsson, Göteborg.

Sammanträdesprotokoll i allmänhet och från en förening med ideellt syfte i synnerhet skola ju skildra föreningens arbete och för efterkommande utgöra den dokumentsamling, från vilken forskare i hävderna skola finna sina förnämsta källskrifter.

Protokollen i Norlands Gilles förnäma protokollbok skilja sig knappast från andra protokoll i samma genre. De skildra kortfattat och sakligt — ja nästan torrt — sammanträdena, varvid endast besluten äro protokollförda. Diskussioner, meningsbrytningar i viktiga frågor samt de små humoristiska inslag, som ibland kunna krydda den torra anrättningen, saknas sålunda praktiskt taget. Detta förhållande — mångenstädes omvittnat och beklagat av hävdatecknare — medför med nödvungenhet, att en redogörelse som denna knappast kan göra anspråk på att skildra livet och arbetet i föreningen på ett fullödigt sätt.

När man börjar läsa protokollen, finner man först ett protokoll från ett sammanträde den 12 december 1918 på Hotell Eggers. Där närvaro fem herrar, nämligen Axel Noring, Ivar Wikström, Birger Ramsby, Arthur Hedquist samt Vincent Holmberg. Man kallade sammanträdet för konstituerande sammanträde med Norrlands Gille i Göteborg och tillsatte som ordförande herr Vincent Holmberg, sekreterare herr Ivar Wikström, kassa-

Från ett samkväm på Lorensberg.

förvaltare herr Birger Ramsby samt klubbmästare herr Axel Noring. Man beslöt vidare, att stadgar skulle utarbetas, medlemmar värvas och sammanträdeslokal anskaffas.

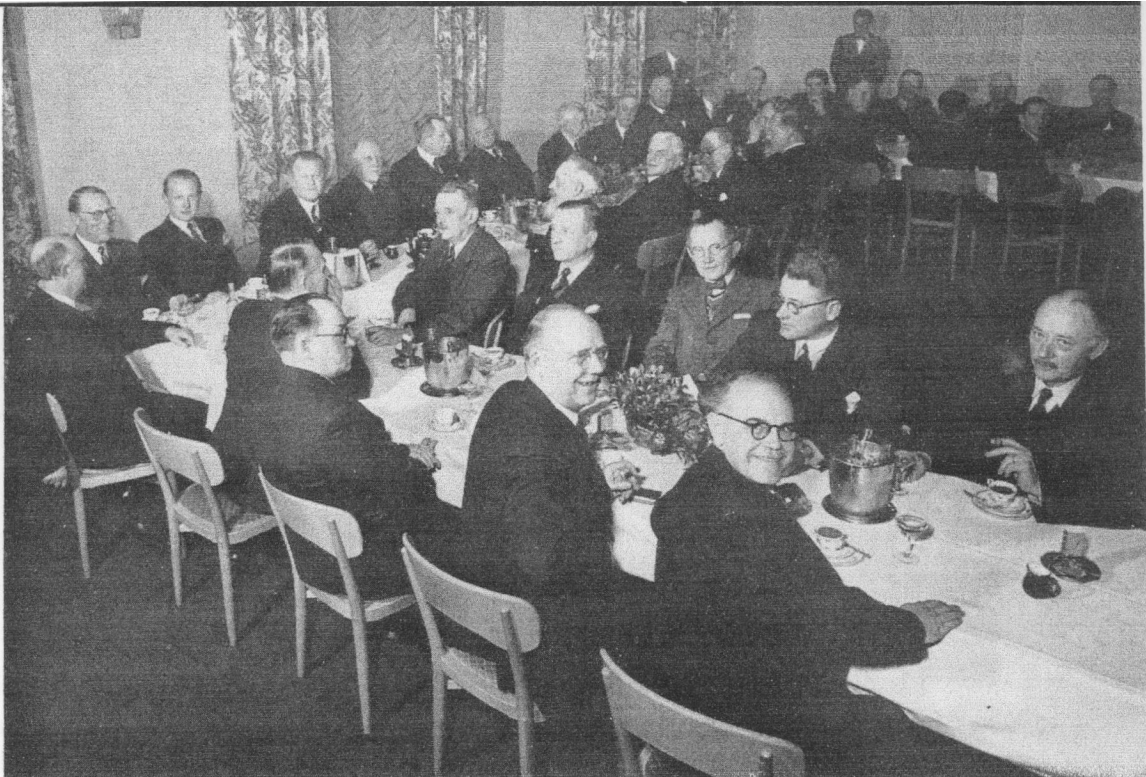
Efter detta första protokoll saknas emellertid varje anteckning om att det nybildade Gillet fortsatt sin verksamhet. Först den 3 februari 1922 dateras nästa sammanträdesprotokoll, som även då kallas för konstituerande sammanträde. Av handlingarna framgå icke vem som då var initiativtagare, men enligt vad som erfarits skulle initiativtagaren ha varit doktor Leopold Turitz. Tydligt är sålunda, att det år 1918 bildade Gillet icke hade tillräcklig växtkraft, utan att den nysatta plantan vissnat ner. Vid ett följande sammanträde med det nya Gillet har frågan om Gillets födelsedag varit uppe till diskussion, sedan de närvarande blivit upplysta om det föregående Gillets bildande. Enligt protokollet beslöt man då visserligen att anse den 13 december 1918 som födelsedag, men har nog detta beslut mera dikterats av en önskan att hedra de ursprungliga initiativtagarna än att verkligen räkna Gillets tillkomst från denna dag. I verkligheten kan man sålunda räkna det nuvarande Gillets födelse i februari 1922.

Vid nyssnämnda sammanträde voro följande personer närvarande:

Ingeniör Elis Eriksson	Kassör Börje Ramsby
Fru Gudrun Rohtenberg	Fil. mag. Gustaf Engman
Köpman Julius Rohtenberg	Civilingeniör Erhard Flisberg
Fru Ada Long	Tandläkare Ernst Blomberg
Civilingeniör Torwald Jansson	Apotekare Siri Flygare
Civilingeniör H. O. Ödlund	Fru Märtha Cronwin
Avdelningschef G. Kihlgren	Advokat Torsten Frykholm
Kontorschef Robert Wallmark	Direktör Ernst Rystedt
Fru Berta Jørgensen	Doktor Leopold Turitz
Direktör Olof Andersson	Direktörsassistent Em. Algurén
Direktör B. Colliander	Fru Stina Algurén
Handlanden Ivar Wikström	Kapten M. Hultgren
Doktor Henric Benckert	Fru Tora Hultgren
Direktör Johan Bodén	Överkontrollör Vincent Holmberg
Köpman Axel Noring	Jägmästare Gustav Svensson
Köpman Arthur Hedquist	Disponent Klas Jonson

Man brukar säga, att ett lands historia är dess ledares. I anslutning till denna sats är det naturligt, att i en återblick som denna i första hand nämna några ord om Gillets ordförande under tiderna.

Doktor L. Turitz fungerade som ordförande i den interimsstyrelse, som tillsattes vid nyssnämnda konstituerande sammanträde, och vilken styrelse

Norrälänningar och dalkarlar. Gemensam herredag på Valand.

fungerade till dess stadgar blivit antagna. Redan vid höstsammanträdet 1922 valdes professor Johan Vising, den välkände norrlänningen och klassikern, till Gillets ordförande, vilken post han sedan innehade till sin död 1942. Under tjugo år av Gillets tillvaro hade sålunda Gillet den stora förmånen att som ordförande få ha denne fine, noble och allmänt aktade man. Tack vare hans kloka ledning har Gillet utvecklats och kunnat uppfylla de mål, som Gillets stadgar angiva.

Såsom ett minnesord från professor Visings ordförandetid citeras här nedan ur protokollen följande telegram från honom vid Gillets femtonåriga högtidsdag i oktober 1937, vid vilken han på grund av sjukdom var förhindrad att närvara:

»Fast jag ligger i min säng
 efter influensasläng,
 är min tanke vid Ert bord
 lyssnande till Era ord
 kvicka ord av alla talarna
 såväl från Norrland som från Dalarna
 mest till Björkens ord om färden
 i den gyllne nya världen.»

Som förklaring på detta telegram kan anföras, att Norrlands Gille firade sin årshögtid tillsammans med Dalagillet och att bankdirektör Elof Björck under middagen höll ett föredrag om sin resa till Sydamerika strax därefter.

Gillet sände följande svarstelegram:

»Norrlandsättlingen och masen
sitta vid en iskyld spann
äska ljud och lyfta glasen
hell vår Gillesålderman.»

Det var naturligt, att en av de gamla »kämparna» skulle få Gillets uppdrag att taga hand om rodret efter professor Vising. Direktör Ernst Rystedt — en äkta norrlänning i handel och vandel — blev vid höstsammanträdet 1942 vald till ordförande, en post som han fortfarande sköter med den äran.

Vice ordföranden, som utses inom styrelsen, ha varit följande:

Konsul Paul Burchardt..... 1922—1929
Bankdirektör Elof Björck 1929—1938
Assuransdirektör Arvid Hellberg.. 1938—1945
Ingeniör A. Backlin 1945—

Sekreterareskapet har handhåfts av följande »skrivare»:

Direktörsassistent Em. Algurén .. 1922—1925
Redaktionssekr. Erik Malmström.. 1925—1928
Lektor Arvid Friesendal 1928—1932
Kammarsskrivare Klas Granström . 1932—1933
Disponent Klas Jonson 1933—1941
Handlanden C. R. F. Allberg 1941—1943
Civilingeniör David Arvidsson.... 1943—

Nästan lika överlägset som professor Vising leder disponent Jonson i fråga om sekreterareskapets upprätthållande. Under nio år präglas protokollboken av hans noggranna och innehållsrika protokoll, skrivna med en pregnant och kraftig handstil.

Bland sekreterareskapets kval och vedermödor torde medlemsmatrikelns förande vara det besvärligaste. Av vissa protokoll framgår, att adressuppgifterna ha orsakat svårigheter på grund av flyttningar inom staden samt till andra orter.

Kassaförvaltarens arbete i en ideell förening har föga med idéer och högre syften att göra. Hans uppgifter äro lika krassa som dock nödvändiga. Föreningens penningmedel, som tyvärr aldrig varit särskilt stora, ha enligt protokollen handhåfts av följande medlemmar:

Doktor Leopold Turitz	1922—1927
Grosshandlare Ivar Wikström	1927—1934
Banktjänsteman K. E. Nyström ..	1934—1940
Anskaffningschef S. Wigart	1940—1943
Amanuens Sune Swärd	1943—1944
Advokat Nils Knapp	1944—

Bland de Gillets förtroendeuppdrag, som torde få betraktas som ett av de mest krävande är gillevärdskapet.

Tyvärr saknas dock i regel protokollförda uppgifter om de män, som inom styrelsen beklätt denna post. Enligt vår ordförandes utsago ha följande ledamöter av styrelsen genom åren tjänstgjort för fullgörandet av detta viktiga kall:

Kapten Mats Hultgren	Direktör Ernst Rystedt
Direktör Harry Wennerström	Assuransdirektör Sven Wigart
Bankdirektör Elof Björck	

Av övriga styrelseledamöter skola här endast några nämnas, som spelat stor roll för förverkligandet av ett av Gillets höga syften, nämligen de damer, som i hög grad bidragit till hjälpverksamheten för nödlidande barn i Norrland.

Av dessa ha följande tillhört styrelsen:

Fru Berta Burman-Andersson	Fru Hildur Norrby
Fru Märtha Cronwin	Fru Anna Hedwall
Fru Alma Wikström	Fru A. Ryding
Fru Ingrid Colliander	Fru Kerstin Lundegard

Protokollen torde knappast göra rättvisa åt de initiativ, som tagits, och det arbete, som utförts av dessa och andra damer inom Gillet.

Vad innehålla protokollen i övrigt? Som i början av denna exposé berördes, kan man säkert inte utläsa allt som diskuterats och blötts och stötts för uppfyllandet av de mål och syften, som Gillet har. Flera förslag ha väckts inom styrelsen både för medlemmarnas bästa och för Norrlands bästa, men i regel synes bristen på penningmedel ha utgjort den spärr, som delvis kullkastat många vackra planer. Under en tid synes en vintersportstuga ha förhryts i Floda, ehuru beslut härom icke har protokollförts. Förslag har också väckts om byggande av en allmogestuga — helst en hitflyttad, äkta gammal norrlandsgård — som skulle stå Gillet till förfogande för sammanträden, fester och dylikt och samtidigt utgöra en reell anknytning till hembygden. Självfallet är, att realiserandet av en sådan tanke skulle utgöra en utomordentlig tillgång för Gillet och för alla norrlänningar i Gö-

teborg. Tyvärr har dock denna tanke — åtminstone tills vidare — måst skrinläggas.

Inför ett 25-årsjubileum kanske man även skall försöka se framåt. Hur kommer Gillets framtid att gestalta sig? Därom är givetvis svårt att sia. Vill man vara pessimistisk, finns det utan tvivel tecken i tiden, som skulle kunna tyda på att flera av de bärande motiven för de s.k. landskapsgillenas existens äro på väg att försvinna. Radion, de förbättrade kommunikationerna och befolkningens — tack vare dem och en högre levnadsstandard — större rörlighet gör, att den s.k. provinsialismen är på god väg att försvinna. De särdrag i karaktär och kynne, som förut kunde känneteckna exempelvis en norrlänning eller en smålänning, äro snart utjämnade — till fördel eller nackdel vill jag här låta vara osagt. Förut var även landsbygdens folk i minoritet i storstäderna. Känslan av ensamhet och därmed ett behov av sammanhållning var då helt säkert kraftigt bidragande till bildandet av landskapsgillena. Nu torde förhållandet nästan vara tvärtom. De inflyttade äro eller komma att bli i majoritet. Utan att göra sig skyldig till överdrifter eller försöka vara sarkastisk torde man snart kunna tänka sig exempelvis ett stockholmsgille i Stockholm och ett göteborgsgille i Göteborg.

Ävenledes provinsdialekterna äro på väg att försvinna — tyvärr — kunde man tillägga, men å andra sidan är det väl önskvärt, att svenskar tala svenska från Ystad till Haparanda, och att de sålunda kunna förstå varandra.

Mycket talar sålunda för att samtliga provinsiella egenheter äro på väg att utjämnas. Ha vi då verkligen behov av landskapsgillena — åtminstone i den form de för närvarande existera? Finns det om ytterligare 25 år kvar några av de tankar och motiv, som nu uppbära Norrlands Gille i Göteborg? Ja, en omständighet får man icke glömma, nämligen känslan för hembygden. Den kommer med all säkerhet att fortleva. Kanske kommer den att växa sig starkare och starkare ju mera morgondagens teknik suddar ut gränserna för landskap, provinser, riken och världsdelar med radio, flyg och atomkraft.

Må detta bli min profetia att noteras av kommande sekreterare i Norrlands Gille vid deras titt i protokollen i framtiden.

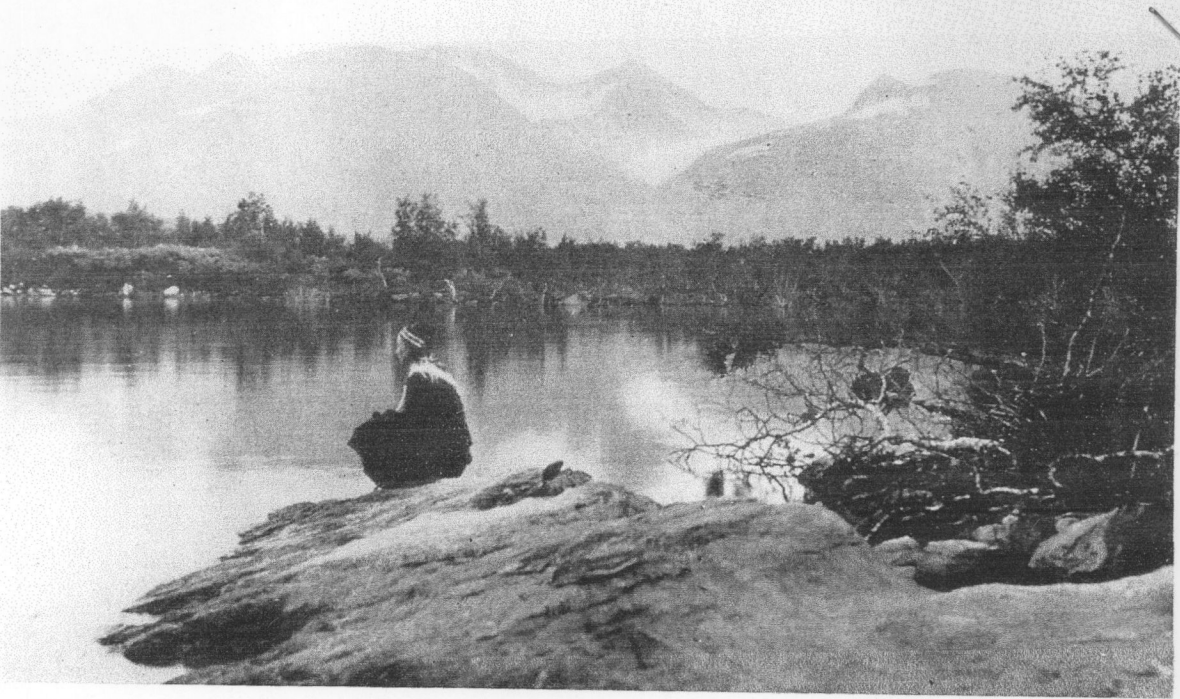
Göteborg i april 1947.

Norrlandskretsen av Svenska Röda Korset i Göteborg

Det var på hösten 1927. Gillet var ungt. Alla voro vi ivriga att få så mycken glädje och gemensamhet som möjligt av gillesfesterna, men för oss damer lyckades det ej alltid så väl. Vi kände oss främmande för varandra och de gemensamma intressena voro få. Kanske berodde det på att vi alla skrudade oss så fina och med de fina kläderna följde en viss högtidlighet. För det är bestämt så, som en medlem senare yttrade, då vi funnit ytterligare en form av samvaro: »Tänk vad norrländskorna ä' trevlig, när dom ä' vardagsklädd, men vad dom ä' gräslig, när dom ä' finklädd.» Vad skulle för resten en fru från Haparanda ha gemensamt med en fru från Gävle?

På höstgillet 1927 blevo doktorinnan Anna Hedvall och undertecknad invalda i Gillets styrelse. Under gillesamkvämet började vi tala om, vad vi skulle kunna göra för att sammanföra damerna, så att vi skulle bli mer bekanta. Vi beslöto att ordna ett möte på Margaretaskolan för att diskutera frågan med Gillets övriga damer. Med en matrikel till hjälp ringde vi runt till alla kvinnliga medlemmar och inbjödo dem till ett möte i slutet av januari på Margaretaskolan. Många medlemmar infunno sig, fru Hedvall fungerade som ordförande, och vi hade mycket trevligt. Det diskuterades livligt. En del ville ha våra blivande sammankomster i den högre stilen med musik, deklamation o.d. Andra ville, att vi i all enkelhet skulle arbeta för ett gemensamt mål. Till slut enades vi om att arbeta för barnen i Norrlands ödebygder. Det målet kunde vi alla vara intresserade av, vare sig vi kommit från norra eller södra Norrland.

Så kom diskussionen om lokalfrågan. Fru Adèle Gustafsson erbjöd sin stora syateljé. Den var dock ledig endast sent på kvällarna. Undertecknad ringde då till fröken Sigrid Uddenberg som på den tiden hade mycket att bestämma om i Svenska Röda Korset. Hon utlovade med detsamma lokal med 8 symaskiner. »Vi, Göteborgskretsen av Svenska Röda Korset, ha alltid haft arbete för Norrland på vårt program, men vi ha aldrig gjort något för Norrland. Ni skall bilda en norrlandskrets, och ni är hjärtligt välkomna.» Detta var ju mycket uppmuntrande, och snart hade vi bestämt dag för första sammanträdet. Fru Karin Söderberg, alltjämt vår »inköpschef», och undertecknad fingo i uppdrag att göra behövliga inköp. Min mor, fru Burchardt, som länge varit boende i Norrland och hade ett oerhört intresse för norrlänningarne, låg då i sin sista sjukdom. Hon bad, att vi skulle klippa till plaggen hos henne, så fick hon ändå vara med på ett litet hörn.

Lappland. Akavare från Stora Lule älvs dalgång.

I början träffades vi en kväll varannan vecka, men det visade sig snart, att det var lämpligare att råkas en förmiddag i veckan, och då fingo vi onsdagarna till vår speciella dag, och den är alltså kretsens arbetsdag. De första sammanträdena voro mycket talrikt besökta, men tyvärr svalnade intresset för saken hos en del. Jag minns en gång fru Signe Edberg sade till mig: »Du tror visst, att det skall bli något av det här, men det gör inte jag.» Jag hoppades dock på framgång för arbetet och vi fortsatte oförtrutet. Det är säkert 15 år sedan dess. Våra symöten ha trots allt blivit rätt talrikt besökta; vanligen äro vi en 15 à 17 stycken. Vi ha alltid trevligt, och alla äro vi mycket goda vänner, och nytillkomna bruka snabbt finna sig tillrätta bland oss. Särskilt när någon av medlemmarna ha en tung och svår tid. Känna de alltid, att till oss kunna de gå. Alltid är där någon de kunna tala ut med. få tröst och hjälp i en eller annan form. En ny medlem frågade mig en gång på hemvägen: »Är ni barndomsvänner allesammans?»

Att vårt arbete för Norrlands ödebygder varit ganska stort, ha vi redogjort för på Gillets årsmöten, och att Svenska Röda Korset uppskattat vårt arbete ha vi även bevis för, ty Norrlandskretsens ordförande fick för några år sedan emottaga Svenska Röda Korsets silvermedalj att i blågult band bäras på bröstet.

Det skulle vara oss en mycket stor glädje, om Gillets damer mera allmänt ville deltaga i våra sammankomster. Vi ha arbete för alla, även för dem som ej äro särskilt sykkunniga. Stickade saker äro mycket värdefulla för små norrlandsbarn. Till vår verksamhet behövs icke bara flitiga händer utan även pengar, särskilt i denna dyra tid. Våra inkomster voro t.ex. under 1945: gåvor 592:—, årsavgifter 105:— och »kaffekassan» 112:—. Därifrån avgår 50:— till hyra för lokalen. För dessa pengar ha under 1946 avsänts 292 babyplagg och 194 barnplagg (däribland t.o.m. klänningar och sportbyxor). Gillets frikostiga årliga stöd har varit oss till stor hjälp. Och det vill jag då säga, att få pengar ha spritt mera glädje — först i Syföreningen och sedan i alla de fattiga hem där våra gåvor hamnat. Ett bevis bland många för detta är följande utdrag ur ett brev från nordligaste Norrland.

— — — »Leipijärvi, Gällivare, den 12/12 1946.

Ber att få framföra å mina många skyddslingars vägnar ett stort och hjärtevarmt tack för de många varma och nyttiga kläderna. De voro i sanning mycket välkomna och bli till stor nytta och glädje i de många barnrika hemmen. Kampen för tillvaron är ofta hård i dessa trakter, beroende på det stora barnantalet, det hårda klimatet och mannens små kontantinkomster. Föräldrarnas enda rikedom är ofta den stora barnskaran. Tack därför för all förståelse och god, kärleksfull tanke för dem.

I morgon ha vi Luciafest, skall då dela ut till barnen, dem som bäst behöva komma i åtanke. De varmaste hälsningar från mig och barnen här oppe i höga Norden.

Vågar hoppas, att Ni även i fortsättningen vill tänka på dem.»

— — — Oförtrutet arbeta vi i fortsättningen för att efter måttet av våra krafter och ekonomiska tillgångar verka för beklädnad av fattiga ödemarksbarn.

Göteborg i mars 1947

Ingrid Colliander

Lappland. Båtläget vid Kaitumjokk.

Gästrikland. Slottet, Gävle.

Norrland och Göteborg

Några ekonomiska beröringspunkter av fil. dr lektor Sven Eriksson.

»På Nova Semblas fjäll, i Ceylons brända dalar, var helst en usling finns, är han min vän, min bror.» — När en litterärt intresserad göteborgare i slutet av 1700-talet läste de raderna i Lidners dikt, så tycktes honom nog Norrland vara ett lika avlägset men betydligt mindre fantasieggande geografiskt begrepp. Ja — man kan t.o.m. misstänka, att han var avsevärt mer förtrogen med Ceylon, ty dit sökte sig ju ostindiefararna på sin äventyrliga färd till och från Kina. Det är också påfallande, hur få och spridda uppgifter man i den norrländska hembygdslitteraturen finner om Göteborg — och omvänt.

Göteborgs naturliga bakland var vänerlandskapen, framför allt Värmland. Därifrån kommo de master och spiror, bräder och järnstänger, som exporterades till utlandet, och det var handelshusen kring Stora hamnkanalen, som försågo gemene man i Bergslagen med salt och bruksägarfamiljerna med

kläde och siden, spetsar, kanariesekt, pudersocker, choklad, japanska rockar, förgyllda bildhuggeriarbeten och annan begärlig lyx.

Över Norrlands rikedomar vakade Stockholm så ängsligt som draken över skatten. Sedan början av 1600-talet voro de norrländska städerna förbjudna att sända fartyg till orter söder om huvudstaden; Norrland blev någon slags stockholmskoloni och dess nyblivna städer stannade i växten och försjönko i bondbyns sömniga frid. Ännu vid mitten av 1800-talet betade kor och hästar på torgen och »kajerna» utgjordes på sin höjd av primitiva flytbryggor. En mager inkomst skaffade sig borgerskapet genom att frakta böndernas produkter till Stockholm.

★

När man sitter och bläddrar i papperen från det förgångna, slås man ovillkorligen av den tanken, att först människor av internationellt kynne till fullo kunna förstå och utnyttja Norrlands rikedomar. De måste ha överblick över världshushållet eller åtminstone en god del av det. Norrbottningarna minnas från 1600-talet bröderna Momma-Reenstierna, som i Kengis kopparverk skapade den enda industri, som egentligen haft något mer än lokal betydelse i Tornedalen. Alla norrlänningar ha skäl att lägga på minnet ett annat holländskt namn, Jan van Swinderen.

Van Swinderen hörde till de holländare, som flyttade in i det nyanlagda Göteborg. Född i dåtidens främsta handels- och sjöfartsland var han väl förtrogen med vad utlandet behövde av svenska produkter. Han specialiserade sig på beck och tjära. Det är en post, som blott utgör en tiotusendel av vår nutida export. På segelfartygens tid betydde den betydligt mer. På Gustaf Vasas tid utgjorde den 1 % av exporten, och med sjöfartens snabba utveckling på 1600-talet steg siffran till 10 på 1640-talet. Van Swinderen begrep vilken förtjänst man kunde göra sig på tjärbränning i det skogrika Sverige — det behövdes femton fullvuxna träd för att åstadkomma en tunna tjära — och sedan han mer eller mindre monopoliserat tjärtillverkning och tjär-export i Västsverige, fick han år 1648 oktroj för »Norrländska tjärhandelskompaniet», med ensamrätt i tjugu år att exportera beck och tjära från landsdelarna norr om Stockholm. Van Swinderen tycks ha varit litet för närig, ty efter ett par år blev han beskylld för oredlighet i måttet vid beckleveranser till kompaniet, hemlig och olovlig tjärexport m.m. och utträngdes av sina kompanjoner i Stockholm. Äran av initiativet har emellertid denne göteborgsköpmann alltså kvar, och både hans skapelse och de tre kompanier, som följde efter, ha betytt åtskilligt, ehuru man är osäker om huru mycket. Visst är, att tack vare tjäran Norrland kom att spela en betydligt större roll i Sveriges export på Karlarnas tid än de egentliga trävaruproducerande områdena dåförtiden, Värmland och Småland. Om man

sedan frågar sig vad norrlänningarna hade för glädje av tjärmonopolet, blir svaret mindre gynnsamt. Medan tjärhandelskompanierna i utlandet drevo upp priset på den åtrådda varan — Sverige hade faktiskt monopol på den västeuropeiska marknaden till slutet av Karl XII:s regering — fingo både borgerskapet och de tjärbrännande bönderna i Norrland nöja sig med en mycket mager del i vinsten. Kompanierna vanskötte den viktiga saltimporten, vilket tidtals medförde ren saltbrist, och år 1655 påstods exempelvis, att tvåtusen tunnor fisk därigenom blivit förstörda i Norrland.

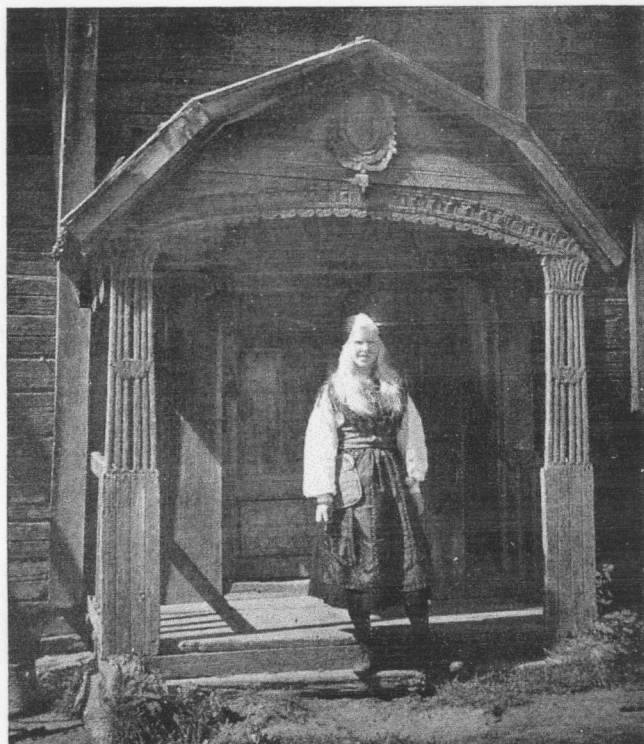
★

Ett hundrafemtio år efter Jan van Swinderens kompanigrundande fick Göteborg tack vare napoleonskrigen sin första mer remarkabla blomstrings-tid, och den friska företagsamhet, som levde kvar även sedan högkonjunkturen tagit slut, blev av avgörande betydelse för Norrlands ekonomiska utveckling.

När England på 1840-talet slojade tullarna och därmed öppnade sin omättligen marknad för träexportörerna, greps chansen blixtnabbt av skotarna James och Robert Dickson i Göteborg. De visste vad marknaden behövde, de voro djärvare spekulanter än sina samtida, kanske också hänsynslösare, och genom sin överlägsna organisation och betydande fartygsflotta kunde de snabbt tillgodose kundernas anspråk.

Sedan de gjort slut på storskogen i Värmland — då James Dickson år 1855 avled, var det grövre virket med tio tum i lilländan på 15—20 fots höjd över stubben praktiskt taget uthugget — sålde Dicksönerna sina värmlandsbruk och inriktade sig helt på att exploatera norrlandsskogarna. Den lokala konkurrensen var ofarlig, ty de infödda järnbruksägarna voro mot-

Hälsingland. Ljusdalsdräkt.

ståndare till att trävarurörelsen utvidgades på bekostnad av järnhanteringen och träpatronerna saknade deras ekonomiska resurser. Så kom det sig, att Dicksönerna blevo banbrytande inom den norrländska trävarurörelsen och därmed inom Sveriges första egentliga storindustri.

Konkurrenterna häpnade, harmades och motvilligt beundrade. Den göteborgska hänsynslösheten gick över deras förstånd. Det dicksonska sågverket Baggböle hade på 1700-talet fått rätt att årligen fälla 20.000 träd på ett Kronan tillhörigt område om 60 kvadratmil kring Ume- och Vindelälvarna. En vacker dag upptäckte man att omfattande tjuvavverkningar ägt rum. Virket beslagtogs av myndigheterna och kronstämplades, och vakt utsattes vid fyndplatsen. Några dagar senare övermannades vaktmanskapet av okända manspersoner — som det högtidligt heter i rättegångsprotokollet — vilka högg bort stämplarna och vräkte timret i älven. Man trodde sig senare konstatera, att Baggböle det året hade ovanligt mycket löstimmer, som man hade besvär med att få rätt på, och saken drogs inför rätta. Någon bevisning kunde emellertid icke förebringas, och målet avskrevs sedan James Robert Dickson, den s.k. Norrlands-James, svurit sig och firman fri. Hur det än förhöll sig med den här historien, faktum är, att Dicksönerna avverkade mer än de hade rätt till; enligt en samtida uppgift skall firman vid mitten av 1850-talet per år ha avverkat 150.000 träd i stället för tillåtna 20.000!

Rättegången ansågs likväl så farlig för firmans anseende, att James Robertson fick avgå som chef för norrlandsföretagen. Till efterträdare fick han sin magnifike kusin Oscar (Jameson). Även denne invecklades med tiden i en process om »baggböleri». Så gingo härradsrätter, lantmätare, länsstyrelse och kammarkollegium till storms mot Dicksönernas hänsynslöshet, och de väldiga skogsanslag, som sistnämnda ämbetsverk vid seklets mitt tilldelat Baggböle, nedsattes ett par årtionden senare med 72 0/0. Det blev dåligt med armbågsrummet. När också i Norrland det lättåtkomliga urskogs-timrets och de hastiga miljonvinsternas tid syntes förbi, sålde Dicksönerna på 90-talet allt, precis som de en gång gjort i Värmland. Det sägs, att Oscar Dickson strax före sin död år 1898 skall ha kastat blickarna på ett tredje exploateringsfält: de ryska skogarna i Petsjoradistriktet.

★

Den norrländska skogen gjorde Dicksönerna för svenska förhållanden stormrika, men Göteborg fick också del i vinsten. Några år efter den första »Baggböleaffären» överlämnade Robert Dickson 330.000 riksdaler till bygandet av arbetarbostäder, och sedan ha donationerna varit många och betydande: till folkbibliotek, Göteborgs Museum, Barnsjukhuset, Örgryte nya kyrka, Praktiska hushållsskolan, Chalmers, Vetenskaps- och vitterhetssamhället, Läkarsällskapet, pensionärsinrättningar, småbarnskolonier och myc-

Härjedalen. Tännäs.

ket annat. Innan Oscar Dickson dog hade han och hans släktingar donerat enbart till inrättningar i Göteborg bortåt en och halv miljon, vilket på den tiden var mycket pengar. I det här sammanhanget bör man kanske också nämna en annan göteborgare, som samtidigt gjorde sig pengar i Norrland, nämligen August Röhss. Hans namn är främst förknippat med »Röhsska museet» och tre professurer vid Högskolan. Ja — man borde väl också nämna namnet Kjellberg, förknippat med Kramfors å ena sidan och diverse donationer i Göteborg å den andra.

Det är icke lika lätt att få en konkret föreställning om vad Göteborg — genom Dicksöner och andra — betytt för Norrland.

Men låt oss ta ett par siffror! År 1842 rapporterade länsstyrelsen i Gävleborg, att träpriserna under sista femårsperioden ökat med 50 %. landshövdingen i Västernorrland däremot, att de ökat med 100 till 160. Och det var just i Medelpad Dicksönerna vid denna tid vunnit insteg! Andra siffror: På Karl XIV Johans tid ökade lantbefolkningen i Norrland med 13 personer per år och 1.000 invånare och det övriga Sverige med 11: på Oscar II:s tid voro motsvarande siffror 16 och 0.8.

Siffrorna tillåta vissa slutsatser. Dicksönerna voro exploatörer av amerikanskt snitt, de ville ha snabb vinst och de väjde icke för kostnaderna för

att få den. De lade ut järnvägsräls och byggde flottleder och satte pengar i omlopp. En körare kunde få 50—70 kronor om dagen, och om en värmlänning, som kom hit upp, berättas det, att han en vinter tjänade 10.000. Bönderna fingo pengar att röra sig med — åtminstone för en tid — och kastade sina gamla hemgjorda möbler på vedbacken. Småstädernas handlande levde upp igen och fingo brått med att förse den nya industribygden med livsförnödenheter utifrån. Det blev allt fler och fler småskutor, som förde brännvin och kaffe och andra specerier från Stockholm, och snart började vita skärgårdsångare uppenbara sig i festlig silhuett mot gula brädgårdar och djupgrön granskog.

Hur stramt arbetarna än voro hållna vid de Dicksonska sågverken, fingo de och deras kamrater vid andra sågverk mer betalt än järnbruksarbetarna. Det blev en veritabel folkvandring till Norrland söderifrån, avspeglad i siffrorna ovan. Samlade i förut okända massor vid sågverken lärde arbetarna sig sammanhållningens värde, och så fingo vi de första strejkerna.

Som en virvelstorm drogo 1800-talets göteborgare genom den norrländska bygden. De bekymrade sig föga om dess framtid, men de förde liv och rörelse med sig och inspirerade företagsamheten. De voro som en nyttig arsenikinjektion i det norrländska näringslivet. Visst bröt trävarurörelsen hårdhänt in, men då vi nu se tillbaka, så kunna vi nog alla ena oss om att den i det långa loppet skänkt rikligare och tryggare bärgning.

Numera märkas icke göteborgarna så mycket i Norrland. Visst påträffar man energiska företrädare för dess köpenskap i stadshotellens uppackningsrum och visst vimlar det av göteborgare i fjällens turiststationer, men det är likväl som om huvudstaden vid Göta älv vänt Norrland ryggen. Kanske historiens ström vänt sig. Numera utvandra norrlänningarna söderut, och kanske är det så, att de nu som bäst i hemlighet erövra Göteborg!

Men göteborgarna ska inte tro, att Göteborg och Norrland icke längre kunna ge varandra något. Just nu pågår eller påbörjas litet varstans i de norrländska bygderna en kartläggning av lokala naturtillgångar och transportförhållanden. Man drömmer om tegelbruk och konservefabriker och annat. Men det är liksom det skulle behövas en nypa göteborgsk företaganda, kombinerad med kapital för att »drömmen skall bli verklighet».

Bland personer från slutet av förra århundradet, vars namn leva kvar, var den populäre landshövdingen i Härnösand, Ryding. Om hans namn ej glöms beror det kanske också på följande sanna berättelse:

När Sundsvall brann midsommaren 1888 begav sig landshövding Ryding omedelbart till staden och Sundsvalls borgmästare skickade då följande allmänt citerade telegram till Konung Oscar: »Staden i lågor. Landshövdingen ankommen, förfärlig anblick.»

Ehuru det ej hör till historien kan nämnas, att Konung Oscar personligen omedelbart begav sig till Sundsvall och frikostigt bidrog till den insamling som igångsattes för att hjälpa de nödställda.

Säljagareminnen

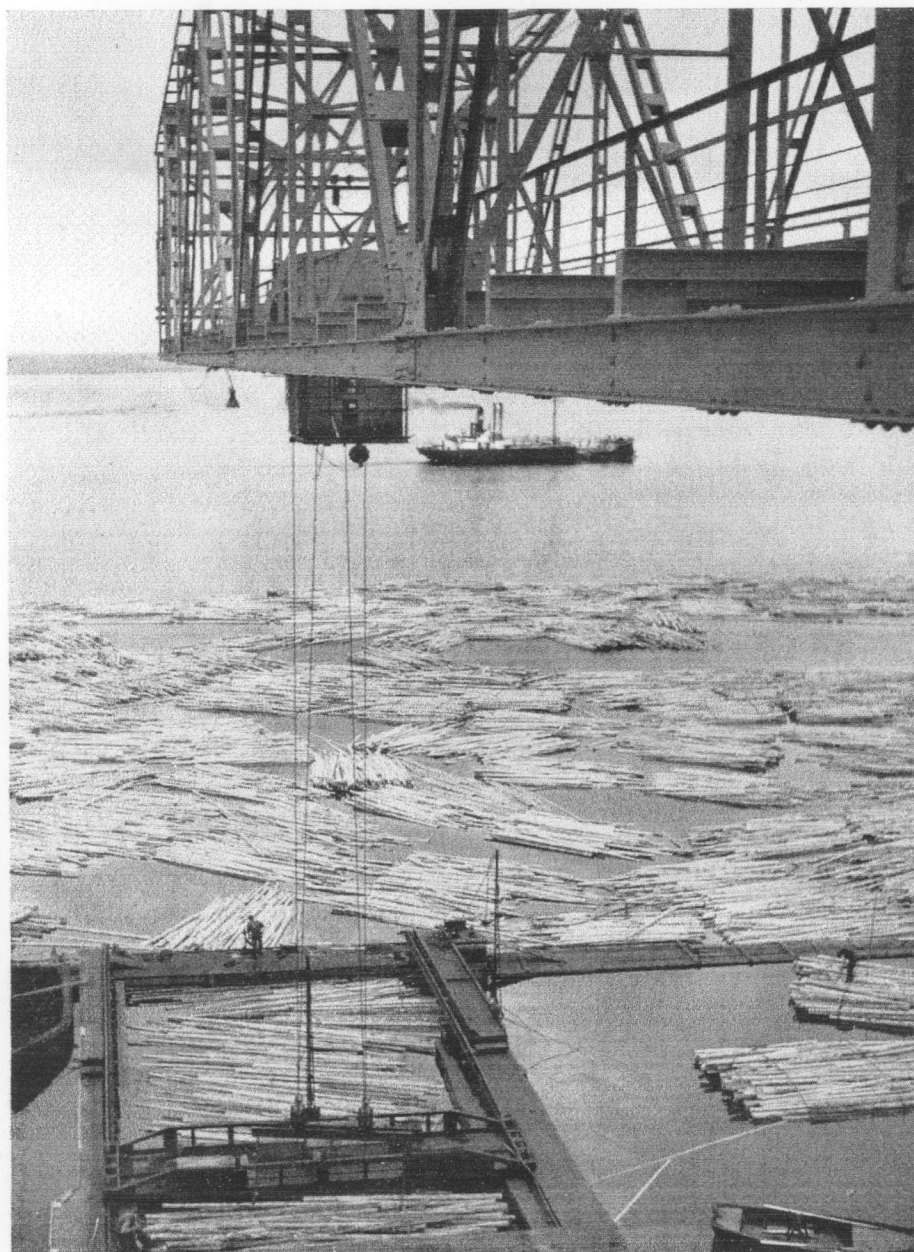
Med armarna stödda mot fällbordet satt n'Gamm-Jon-Ningsa på Öhn och åt filbryta, när vi klev in i hans lilla kammare en bister vinterkväll, för att få oss en pratstund med den gamle krutgubben. Över ryggstödet på en stol hängde en påbörjad siklagn, som han band på emellanåt, för att inte vara alldeles utan »mojänger», när våren kom och fiskevattnen blev isfria. Trots sina nitti år var den gamle Ö-bonden rask i konsten att binda och laga nät och hans sätt att hantera nålen var en fröjd för ögat.

Och som han kunde berätta! Om laxfångster och gamla knep i kortspel och slagsmål i yngre dar, då han tjänte dräng hos grosshandlare Ullberg i Umeå, där de hade ett brännvinsankare undangömt i hölidret bredvid stallkammaren, så det bara var att ta me sej en mugg och gå ut och låtsas fodra hästarna, för att komma åt att få sig en »jäkel», innan kvällsvarden sattes fram inne i köket. Då glittrade ögonen under de buskiga ögonbrynen och mustascherna fladdrade. »Jävingen pojkar, va relett vi hadd, då vi onga låg me jänter och slogs me siara, då he va bröllop i byn jenna, sä hä tjaske etter. Nu törs dem ju fantamme int rör te ongdoma, utan att kälingen ska flyg bejna å se och rant gålmella, om dem ha sitt aktern på nan pojk ti hakafönstre, då han krype in dell nan jänt. De satika ha glömt hörrå dem fählese sjölven, då dem va ti den åldern, att dem va pillertransker öm kvälla og lyddes etter fotsteg neöm knuten.»

N'Jon-Ningsa gladdes i sitt hjärta över att han ännu kunde möta vissa fruntimmer, som han i yngre dar haft åtskilligt ihop med, sådant som de nu skämdes för och var rädda att bli påmindas om av »den där hemska göbb-rackarn», som från sitt fönster spydigt räknade in fåren, när svavelpredikanterna besökte byn och höll bönemöten.

På Öhn var det vanligt att ett säljagarlag brukade ligga »til schäla», som man sade om vårarna, och det var många sälfångarbragder, som ventilerades, när gubbarna samlades på byastämma eller i »kalaseringa» hos varann. Vilda historier om massmord på säl därute i Kvarken, då man råkat på hela lemmeltåg av sälar på vandring mot söder, då varenda karl i laget slagit ihjäl hundratalet sälar på några timmar och kommit hem smått förmögna av de skottpengar, man fick genom att visa upp stjärtfenorna från de avlivade djuren.

Ännu hade n'Jon-Ningsa kvar sin »schälbyssa» med märken på kolven från en sådan batalj. Det var en gammal mynningsladdare med mässings-

Medelpad. Upptagning av massaved vid Östrands sulfatfabrik.

beslag och utsirade figurer i den bastanta trästocken, som omslöt den grovkalibriga pipan. Nu satt den på väggen som ett minne från den tiden, då skytten löpte nästan lika stor risk som sälen att träffas av laddningen i avfyringsögonblicket. Mången änka satt ännu med de sista resterna av gubbens schälbyssa som enda minne från ett sådant ögonblick, då hela laddningen farit bakåt och orsakat skyttens ömkliga ändalykt.

Medan n'Jon-Ningsa slevade i sig sin aftavahl hade jag tagit ner den väldiga lodbössan och samtalet hade kommit in på säljakt, som det var förr och som det var nu. Kaffepannan hade gubben under tiden med en van handrörelse makat fram på spiseln, och vi gjorde våra utläggningar medan pipröken hängde som dimslöjor i rummet. N'Jon-Ningsa rapade mätt och belevat och torkade resterna av måltiden ur skägget och tog fram pipan och kardusskrinet, som han satte på bordet tillsammans med kaffekopparna. Ur nederdelen av hörnskapet fiskade han fram en flaska konjak och en försvarlig bit av en fårbog för han ville bju på en kaffehalva, och va de nån som kände sej sugen, så var det bara att skära ur fårbogen. »En får söm lättare til ohle,» sa han, »öm flaska står på bohle. Varsego. Sätt fram je åtel bohle för halen, å lätt he gå önna. Då ja bju på nanting, vill ja int falke ska göm se, söm dem gjort för gammalt på kalasa, se dem gatt dra in dem borti uthusa de tokdjäkla. Nu ska vi inte jalm, söm katten i marsmänan na länger utan hugg i ankarspelet, å äre nån, söm kan sjong sä kläm i bara: Dä va en gång en båtserman en glad och munter fyhyhr . . . » Han sjöng inte oävet, och vi stämde in i den glada ankarsången. »Int ska man unner på

Ängermanland. Ängermanälven vid Nordingrå.

sjöfalke svär å bannes söm dem gör, söm käringa sa, för då dem dra ner, då fer hä opp! Tjopp, sa katta! Ta en rekten ejn nu, för he je int alla dar n'Gamm-Jon-Ningsa hjur småpojka på gök. Ji ha ju exere för faringen, å ji vetta väl vors gape je; så ska ja tala öm hörrö hä gick för meg förstganga ja förd ve ti själa å slogs ve finna uta Kvarka. Ja seg söm ja seg åt marra, drick!»

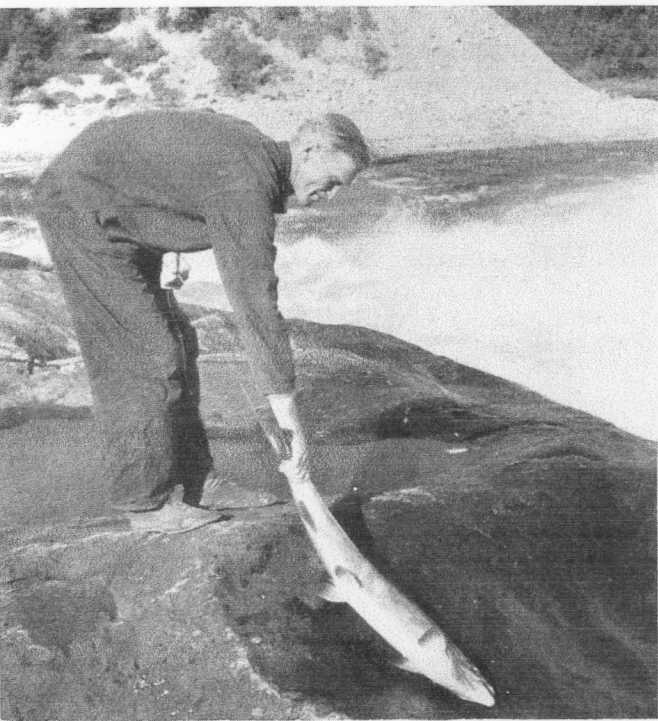
Vi hällde i konjak i kopparna en tum från kanten, som sed var, och sen slog vi i kaffe tills koppen stod i marvatten. »Ja skål då.» Vi drack, kasken var både het och stark, och vi grimascherade av gammal vana. För det är så i vårän by, att vi tror oss skrämman de yngre för brännvinet med såna fasoner. När de se oss tära starkvaror på kalasen och efteråt förvrida våra ansikten som av häftiga marter, tror de, att vi plågas svårt av supen, och så blir de, som vi inbillar oss, rädda för sprit i all sin tid. Vi känna oss då som nykterhetsapostlar, och som ingen från vår by nånsin blivit tagen av länsman eller fjärnkarln för fylleri så långt de gamla kan minnas, måtte väl metoden haft detta goda med sig. »Fler i följe, sa bonn om örfilarna. De magen har så har han, å får han mer så tar han.» — Gubben blev kvick och kände sig ung bland de unga. Han började rodna så smått och mest om öronen, i vilka ett par guldringar dinglade, när han rörde på huvudet. »Vem ä oppsjongar nu då?» Vi klämde i: »Sexton gastar på död mans kista... Hi och hej och en flaska rom. — Köpp sa fan och skåla me prästen, nu ska ji få hör.» N'Jon-Ningsa var så ivrig så han smackade.

»Söm sagder va ja. Då va på 75 å ja va int mer än en 19 år. Ja va stor etter åldern å int just svagle heller. En halvtunn pärer slängt jag söm ledit oppa ryggen, å ja dro ut all kara i byn i fingerkrok, fast ja int va äller, sä he va fulle bussarona, söm man säger. Morbrorn min, n'Jon-Nings Karl, ruste ut ä fähllag de åre, å ja skull få föle dem å vakt själåten, mens dem va uta isen å sköjt själn. Sex man stark va vi, å fählmaten hadd vi för sju vicku, å en rekte fählbåt hadde vi. Vi sätte ut från Obbola-lanne den artonde mars å vi slejt å drog gussris-storbåten langt uta have på skravelisen, dells att vi kömme ti öppet vatten. He gick bra å vi segle söet, he blåst nordle duktet, å he gick uta rackarn. Hörrå vi for se kömme vi dell slut dell na annren själjägara, ä he va mest ba finna, å nu fick vi vetta, att vi va på finnsia. Dem for söm å blängt på oss finnjäkla, men vi bjö på brännvin, å dem drack söm a spekalva, å en å dem, en stor å groven rackar, han ville aller ge se, men då sa n'morbror Karl stopp, för finnfan börje spark ti båtsua å va otide å lova oss stryk. He sto en fiskarbo på e skär utme där vi va, å där vorte dell slut bestämt, atte vi skull ta in för natta, för finna hadd elda där, å vi va less på ligg å frys ti båten, å se va vi rädd att finna skull få för sej, att dem hadd skrämt oss, öm vi ga oss iväg. Vi to ve oss fälla å

nalta mat å fördes åt ti finnboa. Hele römme vart fullt av falk. sëm åt å drack å spela kort. He va ba vi å ett Holmölag. sëm va svenska. de annren va ba finna. å he va ett halens pokulerande. Brano full vort vi ti värmen å se trött att vi såg stjärnen. Storfinn denna han hadd då smölle å. sëm tur va. å dell slut samne vi å helle karahögen, å sov gjord vi sëm grisa ti ketten. He va ba en finngöbb, som int sov, han satt opp helle natta og vakte elln.

Dagen ätter for vi ut åt var sitt håll, å vi hadd tur, för vi kömme på na «vikara» (vandrande sälar), sëm kömme vannren, sëm dem gör iblann på vorn, då he je myttje is nola Kvarka. Vi på dem å slo jähl dem, he va en sexti själa. Vi slo dem ti skalln ve väckara (en slags ispikar), å vi skridt å hojte se he va livat värre. Sen bare dell å flå dem, å se to vi reda på stjärtfena bortå dem, för å få ut sköttpenninga. Unnerkäken to vi åsse reda på, för finna bruke köpe dem för en krona styttje, för dem fick en femma för dem i sköttpenninga i Finland, se he va en rejäl affär.

All själjägare träffe vi på kvälln igen ti fiskboa utom Holmöbon, sëm int tyttje öm sällskape, å finna dem blängt igen å va grämse, å storfinn denna han mörre värre å sa han skull bryt ihop oss dell svinmat, öm vi int ga oss iver. Men gamm-finn denna, sëm natta förut satt ti spisen å vakta elln, han köft å oss all önnerkäka, å sen dro'n tappen borti en brännvinskagg dem hadd, å se bare dell å sup igen. Å sen vort vi full, å sen bare dell å slåss. å harre va liv he vort! N'Jon-Nings-Kalle drämt dell storfinn denna s'att tännren flög borti käften pån, å ja to en stör, sëm sto ve döra å donke å slo. Ja bar me åt na sëm n'Sven Dufva på bron denna ji vejt, då man nappesse ve ryssa. Vi

Jämtland. Laxfiske med snara i Näm-forsen.

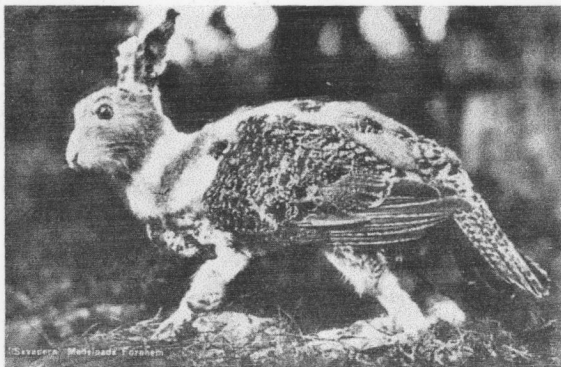
skridd å vi hojte se jävingen anagga vare int söm i de värsta krig. Kaku-säcka, fejtpalta å finna å vi å fårskinnsfälla vort en enda röra, å tammesa-tingen hörtes int slagsmåle flere mil uta Kvarka. Å gamm-halmbörster for in i spisen, se he rök lusa bortin, å he to elln, å bäst he va se to helle boa eil. Hellpyttes va liv he vorte! Finna svor å bantese, å allihop flög på döra, å där bare dell på ny kula. Sömlia böla söm villschvina, å annren grint å rope på n'kar, söm hejte Jomala, å vi vrak önna finna å snört dem görning döra, söm man kast ut göninga borti lagårn. Ut kömme vi dell slut, svart å soti å blode å rispe, å ja tro sjölve snöjven skull ha vorti ängsli öm han sitt oss i den stunna å dröje rompa mella bejna.

Jävingen — å he va bröttom — he vort att ta se ti båta å ge seg iväg för allihopen. Karana gick tvikroke utme båta sina, å dro se he yrt ba snön, å vi vrak oss åt vattne å rodd på brinne live åt svensksia dell. Ja, ja mått skratt då ja tänk på va fart he vort på allihop, mens lusboa brann, s'att he lyst oppa himlen.

Ja, sen låg vi ti isen å reka iblann nolett å iblann söet å sköjt själn, se vi hadd över tvåhunnra skinn, då he dell slut vort se öppet vatten, atte he gatt ta se opp ti Breskär å kömma hem på Öhn. — Vi hört då aller dell nanting mer öm fählmåle denna lave finna, å he va då en halens tur.

Nä, pojkar, nu gör vi oss en kask dell, s'att vi int frys ihop ti Jon-Ningskammarn, å se sjong vi igen: Det var en gång en båtserman en glad og munter fy-hy-hyr, han hade varit merer om ett livat äventy-hy-hyr . . .»

Axel Fällman

»Skvadern».
Medelpads Fornhem, Sundsvall.

Västerbotten. Gård i Bygdeå.

Bondbröllop i Medelpad från början av 1800-talet. Arrangemang omkring sekelskiftet 1900.

Härnösand—Sollefteå Järnväg byggdes under 1890-talet. Kung Oscar skulle förrätta invigningen. Extratåg skulle avgå från Sollefteå till Härnösand. Ungefär mitt på sträckan rasade järnvägsbanken ut i Ångermanälven på en sträcka av 200 à 300 meter strax före kungatågets ankomst. Banvakten lyckades dock stoppa tåget i sista minuten. De kungliga och gästerna fingo därför gå till fots några hundra meter i svår terräng upp till landsvägen, där hästskjutsar mötte, och fortsatte sedan med extratåg, som anskaffades från Härnösand.

Under middagen på St. Petrilogen i Härnösand var Konungen på synnerligen miserabelt humör. En av festdeltagarna kom då att tänka på, att bland de inbjudna var trafikchef Berggren, som var chef för järnvägen Vattjom—Matfors, en sträcka på ungefär 4 kilometer. Berggren var en mycket storväxt och synnerligen slagfärdig person. Han ombads därför att komma fram och säga några ord till Hans Majestät och presenterades därvid med orden: »Får jag lov att föreställa för Eders Majestät Sveriges största trafikchef för Sveriges minsta järnväg», varpå trafikchefen tillade: »Det är alldeles riktigt Ers Majestät, men min lilla järnväg har dock den fördelen att den ej går av på mitten.» Konungen blev då på gott humör, och kvällen var räddad.

Trafikchef Berggren var synnerligen politiskt intresserad och var högerman. Den tiden kom det ofta till knivkastning mellan högermän och bönder. Vid ett tillfälle blev Berggren som kommunalordförande mer eller mindre utledsen på böndernas invändningar, varför han reste sig upp och sade: »Det finns bara två kategorier bönder, bondtjyvar och tjuvbönder.» Då reste sig en gammal bonde och sade: »Nu tog väl trafikchefen till litet för grovt», varpå Berggren genast svarade: »Vet han egentligen vad kategori är?» »Nä», svarade bonden, Då sade Berggren: »Jaså, sitt ned då, och håll käften!»

Strömmingens lov

Mel.: »Scurte Rudolfs»

Nu samlade äro vi alla
att smörja med strömming vårt kräs.
en läckerhet kan man den kalla
långt bättre än skåningens gås.
Ty strömming den kommer från Norrland.
den kliver ej kring uti sås.
nej, havet ej är något torrland.
av törst den nog sällan förgås.

Till slut blir på livet den lurad.
i fiskarens garn blir den kvar.
Och sen blir den saltad och surad
på nytt till ett feskläge far.
Där hamnat den har i vårt gille
och önskar få simma ett tag.
Ja, detta är just vad vi ville,
vi dricka dess skål överlag.

Ery.

Robert Högfjeldt:
Norrslänningen —
surströmmings-
ätaren ...

... och hur Gunnar Wallin ser på
strömningen ...

... med text av »Rimsaltet»:
»Älskad och avskydd DOFT.»

Då noten drogs in över norröna toft
var strömningen icke att frukta,
men sedan den surnat å norrländska loft,
den sprider en doft
och börjar att fasanfullt lukta.
För norrländska näsor är detta parfym
från mat, som i norr man vill prisa.
I Lule man pådrar sin bästa kostym
att festligt sin surströmming spisa.

Men gläder sig mycket en norrländsk falang
åt surströmmingsdoft i lokalen
och firar sin afton med jubel och klang
å flott restaurang,
publiken för övrigt blir galen.
Och därför förvisas var surströmmingsgäst
till särskild lokal i en våning,
från vilken ej doften av surströmmingsfest
kan störa en närking och skåning.

Rimsaltet

Sapientia Duce

Kännes inskriften igen av någon bland läsarna? Den stod att läsa på frontespisen över stora ingången på den gamla läroverksbyggnaden i Östersund.

Där gingo vi alltså i skola »under vishetens ledning», jag och en hel del andra jämtpojkar plus en och annan Sundsvallit, t.ex. sedermera Borgmästare Leonard Groth i Sundsvall, i slutet av 80-talet. Rektor var gamle Abraham Sundberg, emellanåt kolerisk, men i grund och botten mycket välmående mot pojkarna. Även de andra lärarna voro av den gamla stammen, och en hel del hade svårt att underkasta sig s.k. disciplin.

Sålunda var det ganska vanligt, när en av dem hade dubbeltimme, att han kom 10 minuter innan första timmen var tillända.

En av dem var lektor O. Han passade visserligen bra på tiden, men hade rätt svårt att upprätthålla pojkarnas disciplin under lektionen. Fil. Dr och lärd, i synnerhet i botaniken, skojade pojkarna med hans skånska mål. När en pojke sålunda svarat uppåt väggarna på en fråga, lät hans fördomande »Äh, prat» som Äh, paat».

Jag erinrar mig särskilt en lektion med klass 6:1 (1:a Ringen) på hösten, då sommarens växtskörd, herbarierna, skulle gås igenom. Den pojke han höll på med hade på etiketten till en *Juncus*-art, av ren fjällväxtnatur, som fyndort satt »Lugnvik», en lokalitet ca 3 km från staden. »Petter», som han gemenligen kallades av pojkarna, rynkade ögonbrynen och kom med sitt vanliga: »Äh, paat, de' ä' inte sant». Pojken stod emellertid på sig: det var alldeles säkert i Lugnvik, som han funnit växten. »Ja, då får Du på söndag gå med mig och visa, var Du fann den.

Timmen var slut och rasten kom. Ute på skolgården kom syndaren fram till mig och sporde: »Vad skall jag göra? Jag har inte själv tagit upp eländet, utan lånat den ur ett annat herbarium, och på lappen stod det Lugnvik.» »Jo», svarade jag, »vi skola nog hjälpa dig. Det fanns väl några fler stänglar kvar i det herbarium där Du fick tag i växten?» Jo, det trodde han. »Ta då och blöt upp allt som är samma slag, så att det sväller, och så går vi med, så många som vill, dit ut.»

Samling på skolgården kl. 11. »Ta nu och dela ut de stänglar Du blött upp till en 3 eller 4 stycken av oss. När vi kommer fram, skall jag, när jag tror terrängen vara passande för en sådan växt, ge tecken åt en av dem, som fått ett exemplar, att han skall låtsas börja söka på marken och så ettare

ropa: 'Jag har funnit ett bestånd.' Och sedan skall var och en med växten försedd sprida sig i terrängen och i tur och ordning ropa: 'Här har jag funnit ett bestånd'.»

Avmarsch och framkomst. På ett tecken började vi alla låtsas söka i den frostklädda terrängen, som givetvis var ganska lämplig, eftersom kontrollen från »högre ort» blev svårare. Och till sist hade det fjärde ropet om fynd förklingat, då »Petter» nästan utom sig ropade: »Nej, sluta nu, annars förstör Ni ju kanske allt vad som finnes av dessa bestånd. Det är kanske första gången denna fjällväxt funnits nere på bygden, en i så fall sällsynt företeelse.»

P. var på hemvägen mycket belåten — för att nu inte tala om delinkventen Jag kan visserligen icke bevisa det, men håller det för sannolikt, att P, som mycket noga upptecknade sällsamma fyndorter av fjällväxter och andra, där de icke borde finnas, och rapporterade dylika iakttagelser i »Acta Botanica», även denna gång pliktskyldigast gjorde det.

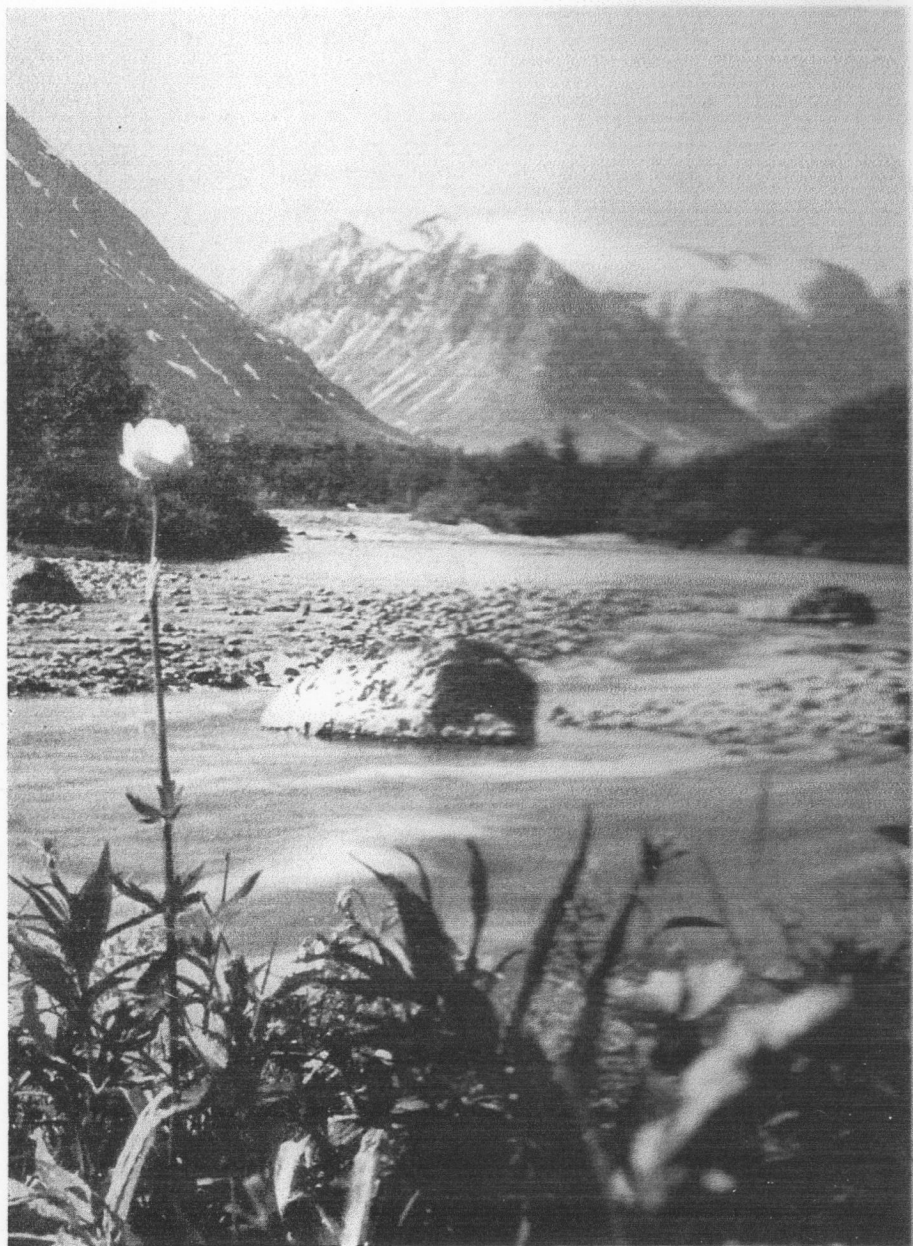
Tilltaget var kanske inte »fair play», men vi visste, att det icke var första gången som P. låtit lura sig. Pelle W. från Ragundatrakten hade tidigare gjort en liknande fynddeklaration angående en annan fjällväxt, och fick »löfte» av P., att han under sommarlovet skulle komma till M-sjön, så att Pelle skulle få nöjet att visa på var växten fanns. Ja, tiden inne, på högsommaren kom »Petter» och överrumplade Pelle. Jo då, han skulle visst visa fyndorten. Och så drog han iväg in i skogen med »Petter» över stock och sten under ett par timmar: »Se det var långt dit»; och så fann han för gott att helt enkelt springa ifrån »Petter».

Hur denne tog sig tillbaka till bygden, förmäler icke historien, men förmodligen »utschasad» och mindre belåten.

RMN

I nordligaste Norrland var en veterinär stationerad, som skötte kreaturen uppe i obygderna. Då det inte fanns några vägar för hästskjutsar, måste han gå sträckorna till fots, och han använde därvid en lapp, som bar hans packning. Lappen bar gärna stora bördor och var villig på alla sätt, bara han fick en sup brännvin någon gång emellanåt.

Djurläkaren tänkte efter flera år att han skulle vänja lappen av med denna ovana och vid nästa färd köpte han därför en liter ren alkohol. På vägen uppåt obygderna passerade de lappens kåta. Veterinären tog då ur packningen fram en stor kaffekopp och slog den full med ren alkohol, som lappen intet ont anande svalde på en gång. Han började hosta och hicka, men sprang därefter genast in i sin lappkåta och kom tillbaka med spritholagets prislista och sade: »Pricka för, pricka för!»

Lapland. Vistardalen.

På fjället

Ej mätas med vanliga mått
kan landet med Jotunheims panna.
Ett skapelsens verk har naturen bestått,
där tiden i vidder fått stanna.

Med källflöde älven går opp
från mäktiga, isiga dalar
och plöjer med skummande forsar sitt lopp
i ödemarks väldiga salar.

När sol över drivorna rår
och norrskenets flammor förbrunnit
en jublande tid över hällarna går,
dit fjällbrud och sippor ha hunnit.

Då födes av livsglädjens sådd
en planta, som växer med våren.
Med varliga händer jag tager dess brädd
och bidar dess äring med åren.

Ernst Rystedt